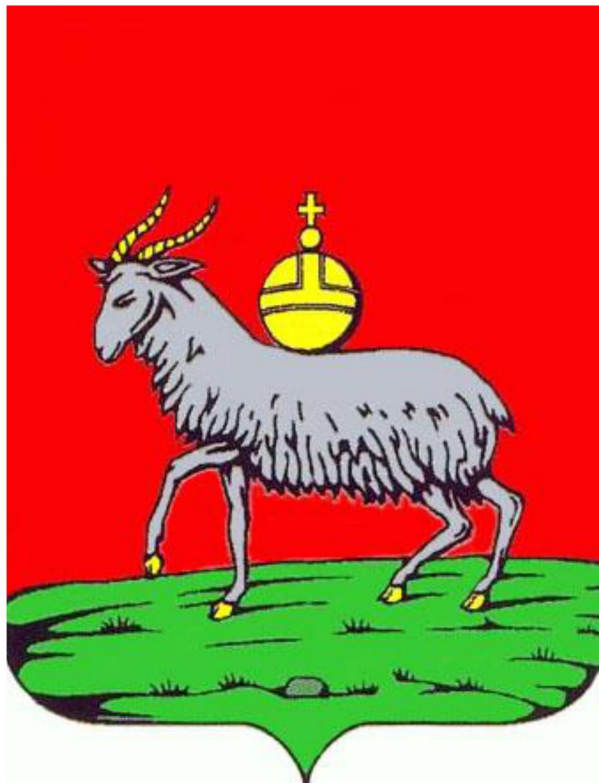

Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської
облдержадміністрації

КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

Міста і містечка Чернігівщини

Історичні перехрестя - Козелець

(краєзнавчі нариси)

ВИПУСК 8

Чернігів - 2018

Б Б К 91.9:86

У Д К 016:93/94

Укладач Л. М. Казакова

Літературний редактор Г. М. Вечерська

Відповідальна за випуск Т. М. Клюй

*Історичні перехрестя - Козелець (Міста і містечка Чернігівщини):
краєзнавчі нариси / Чернігівська обласна бібліотека для дітей ; уклад. Л.
М. Казакова. - Вип. 8. - Чернігів, 2018. - 19 с.*

*Дайжест знайомить читачів з легендами, пам'ятками архітектури та
видатними діячами містечка Козелець на Чернігівщині.*

З м і с т

1. Легенди про Козелець
2. Пам'ятки архітектури
  - Собор Різдва Богородиці
  - Будинок полкової канцелярії
  - Садиба Покорщина
  - Миколаївська церква
  - Вознесенська церква
3. Знані земляки
  - Богомольці
  - Ващенко К.І.
  - Неговський В.О.
  - Политанський К.
  - Павлова М.В.
4. Інформаційні ресурси
5. Інтернет-ресурси

Щоб закохатися у це місто достатньо однієї зустрічі. Аби збагнути його філософію – потрібні десятки побачень, які надихатимуть вас повертатися сюди знов і знов.

Велична архітектура, легенди, неймовірна природа, цікаві постаті, які прославили Україну на весь світ – про це наша надзвичайна подорож невеличким містечком Козелець, що на Чернігівщині.

Легенди про Козелець

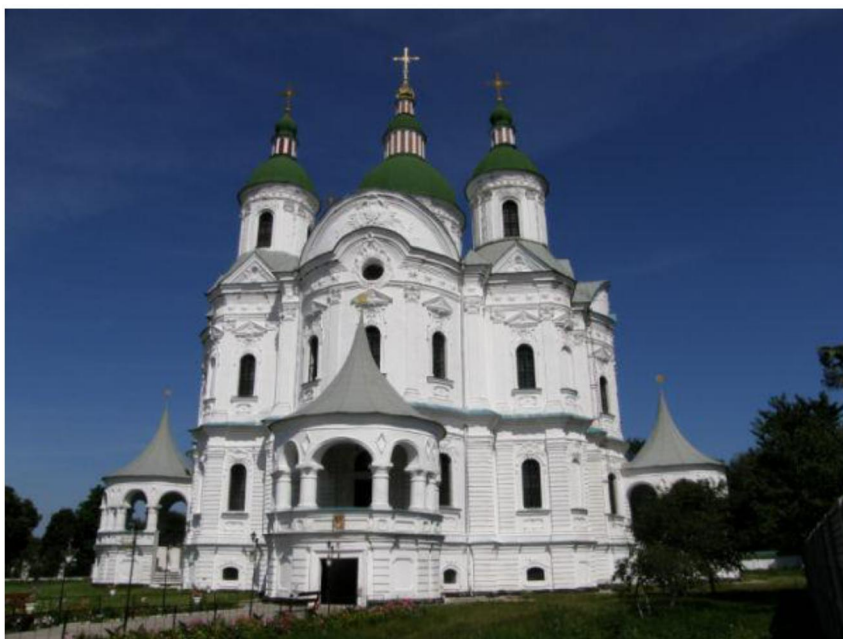
Існує декілька легенд щодо назви міста.

По одній - назва селища походить від назви жовтих лугових квітів козельців, що покривали береги річки Остер.

З іншої легенди дізнаємося, що у сиву давнину на цій землі був прадавній ліс, у якому мешкало безліч різних тварин, серед них – кози, звідси й назва – Козелець.

Ще одна думка – люди в часи монголо-татарської навали ховалися від ворога у «Козлячому» лісі.

Пам'ятки архітектури

Собор Різдва Богородиці

Розумовські багато будували у рідних місцях на Чернігівщині, у тому числі й у Козельці. Зведений ними собор Різдва Богородиці (1752-1763) вважається одним із найкращих барокових споруд на терені України середини 18 століття.

Проектував собор архітектор Растреллі, а зведений він під керівництвом архітекторів Івана Григоровича-Барського та Андрія Квасова, розпис - родового художника Розумовських – Григорія Стеценка.

Для Григоровича-Барського це була перша серйозна робота, коли він допомагав видатному Квасову. Молодий архітектор надав споруді характерних для українського бароко рис – запозичених з народної архітектури.

Собор зводився протягом 11 років. Щоб увінчати його величними куполами, насипали під'їзну дорогу довжиною в декілька кілометрів, по якій підвозили необхідні конструкції.

Особлива прикраса двоярусного храму – три напівкруглих ганки з шатровими верхами. Здається, що храм складається з декількох церков: головний престол на честь Різдва Пресвятої Богородиці розташований на верхньому ярусі, по обидва боки престоли святих апостолів Петра і Павла й праведних Захарії і Єлизавети, а на першому ярусі – святих мучеників Адріана і Наталії. Надзвичайна споруда, мов легкокрилий птах, здіймається білою хмарою в гору.

Про будівництво храму повідомляється в журналі "Київська старовина" за грудень 1898 року. Згадується цікава деталь: до здійснення проекту був залучений священик Кирило Тарловський, уродженець Козельця, який був більше відомий як "дикий піп" із Запорізької Січі. За деякими даними, він таємно обвінчав Олексія з Єлизаветою у Козелецькому храмі...

"...Не тільки в Чернігові, але навіть у самому Києві немає такого собору", – було написано в журналі.

Зовнішній і внутрішній декор виконано у стилі пізнього європейського барокко. Саме так прикрашали в ті часи паризькі, віденські й петербурзькі палаци і храми.

Дослідник історії собору Василь Круглик відзначає, що розпис інтер'єра, а також образи іконостаса належать пензлю Григорія Стеценка - він написав не тільки картини на релігійні сюжети, але й портрети Наталії Розумовської, Єлизавети Петрівни, а також священика Тарловського.

Храм має три входи, та через який би ви не входили, перед вами відкривається увесь простір – до самісінького верху іконостас, прикрашений розкішним бароковим ліпленням і чудесною позолотою.

За переказом, іконостас привезений з Італії і призначався для собору Смольного інституту в Петербурзі. Незабаром з'ясувалося, що для Смольного він занадто великий, і тоді "...у графа Розумовського народилася думка про будівництво собору в Козельці. Імператриця Єлизавета Петрівна вирішила пожертвувати цей іконостас для майбутнього собору", – йдеться в журналі "Київська старовина".

На місці виявилось, що і для Козелецького собору іконостас також занадто великий і знадобився неабиякий хист для того, щоб спочатку розбити іконостас на складові, а потім за допомогою пересування, зсуву колон, аттиків, карнизів домогтися пластичної єдності.

27-метровий іконостас собору з бронзовими царськими вратами усипаний голівками ангелів, повитий виноградними лозами й гронами, з суцільною позолотою колон, іконних рам й інших обрамлень. Його позолочене різьблення на темно-синьому тлі, імітує лазурит, що надає йому розкішного вигляду, триумфальності й святковості.

Зачаровані собором і його розписом були Олександр Пушкін і Микола Лисенко, Микола Садовський і Марко Кропивницький, Олександр Довженко й Іван Козловський, який полюбляв співом випробувати акустику порожнього храму.

Тарас Шевченко згадував про собор у повісті "Княгиня". Кожний, хто відвідає Козелець, обов'язково помилується "величним храмом архітектури растреллівської, спорудженим Наталією Розумихою", – писав він.

Будинок полкової канцелярії

Полкову канцелярію в Козельці будували протягом дев'яти років – з 1756 до 1765. Ініціатором зведення був полковник Київського козацького полку Юхим Дараган, для

будівництва задіяли архітектора Андрія Квасова, декор створив Іван Григорович-Барський. Спершу тут розмістилася канцелярія Київського козацького полку, 1781 року полковий устрій скасували і в будівлі розташували Козелецький магістрат, 1860 року тут працювало Козелецьке повітове

земство, у 1918–1958 роках розташовувалися органи НКВС УРСР, а в підвалі була в'язниця. У роки Другої світової війни приміщення зайняла служба гестапо, будівля за цей час була пошкоджена. Після капітального ремонту у 1958 році тут розмістили бібліотеку.

Полкова канцелярія – двоповерховий дім із підвалом, у стилі українського барокко, з ганком на головному фасаді; на другому поверсі – відкрита лоджія-галерея. На першому поверсі вікна оздоблені рельєфним орнаментом з рослинними та геральдичними мотивами. Вікна другого поверху прикрашені гіпсовою ліпниною з декоративними гірляндами.

Будівля є національною пам'яткою архітектури.

Садиба Покорщина

Покорщина – так називають садибу Дараганів (полковника Юхима Дарагана і Віри Розумовської) середини 18 ст.

Існує принаймні дві версії виникнення назви Покорщина, але найвірогідніша наведена у книзі "Забутою Україною". Описується місце, де дочка Петра I таємно виходила заміж за людину, що увійшла до історії як граф Розумовський, але тоді він був сином шинкарки, яка чекала на ганку біля свого будинку закінчення церемонії. Чого вона чекала? За давньою традицією невістка після вінчання повинна "підкоритися" матері свого чоловіка, з вікон хат підглядали сусіди, усі хотіли побачити. Царська дочка повинна поклонитися простій шинкарці! І вона поклонилася. З тих пір те місце так і називається – Покорщина.

Садиба включає житловий будинок, один із кращих зразків українського барокко, флігелі та кам'яницю. Придбаний свого часу Наталкою Розумихою до приїзду імператриці Єлизавети, цей будинок приймав петербурзьких гостей, але сама Розумиха в будинку не жила.

Кам'яниця Дараганів, унікальна господарська будівля 18 ст., використовувалася для зберігання зброї, а також як скарбниця Київського полку.

Миколаївська церква

Серед інших цікавих пам'яток Козельця привертає увагу Миколаївська церква, яка була споруджена над берегом Остра на колишньому південному кордоні старовинної фортеці Козельця.

У конструкції та декоративному оздобленні церкви гармонійно поєдналися традиції народного будівництва та барокової архітектури.

Церква будувалася 4 роки, кошти на побудову надали священник Кирило Тарловський і прихожани, освячена на честь Святого Миколая.

Миколаївська церква – це хрестоподібна в плані споруда, подібна до кам'яниці громадянського призначення, а за просторово-об'ємним рішенням –

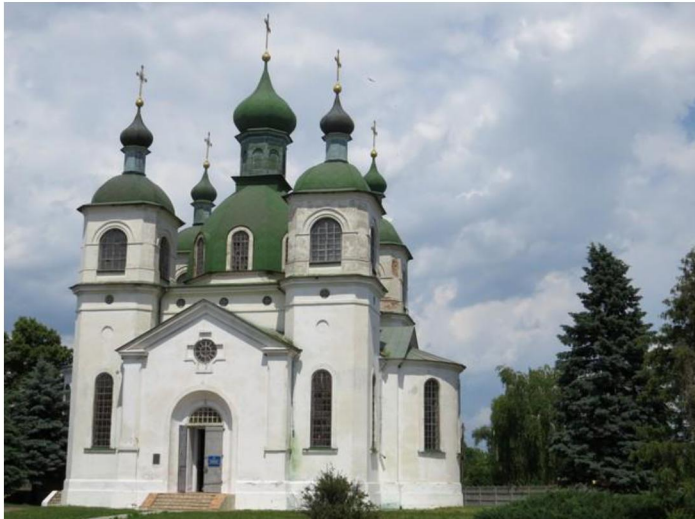
до хрестовокупольної дерев'яної церкви. Пам'ятка збереглася в первинних формах, окрім завершення.

Церква святого Миколая у Козельці була втрачена у роки Другої світової війни, згоріла, але була відреставрована у 80-х роках минулого століття. Будівельники повернули їй первинний вигляд, який відповідає традиціям будівництва на Лівобережній Україні 17-18 ст.

У храмі встановлений новий іконостас, при написанні якого використані теми розписів Володимирського собору.

Вознесенська церква

Цікава пам'ятка Козельця – Вознесенська церква, побудована в 1866-1874 рр., представляє зразок традиційної для Лівобережної України 17-18 ст. архітектурної пам'ятки періоду «історизму», досить самотній храм.

Нині у Вознесенській церкві розташований музей історії ткацтва Чернігівщини. В експозиції музею представлені зразки сучасного і старовинного ткацтва Чернігівщини – рушники, крайки, килими, а також старовинний одяг, знаряддя праці, гончарні вироби, посуд для зберігання зерна. Тут відбуваються виставки живопису

та виробів декоративно-прикладного мистецтва.

Вознесенська церква побудована у стилі українського бароко із ознаками архітектурного історизму і знаходиться на головній площі міста в 150 метрах від Собору Різдва Богородиці.

Вознесенська церква є однією із небагатьох, при спорудженні якої використовували мотиви української архітектури - у цьому і є її унікальність. Архітектурний вигляд церкви стриманий, навіть суворий. Чотири верхи церкви, більше нагадують оборонні вежі, ніж декоративну прикрасу; вікна, як і у давньоруських храмах, мають трохи витягнуту форму й схожі на бійниці, не вирізняється великою пишнотою й інтер'єр храму. Іконостас відсутній, бо зараз у церкві розміщений музей ткацтва.

Богомольці

Найдавніший із «чернігівських» Богомольців, згадка про якого збереглася у відомих нам на сьогодні документах, є Василь Богомолець, який мешкав у Козельці (надалі маєтки в Козельці, а також у сусідніх Лемешах мали подальші покоління «чернігівських» Богомольців; у Лемешах, була і їхня родова усипальниця).

Онук Василя Богомольця, Євстафій Петрович Богомолець, служив військовим товаришем — вийшов у відставку і став бургомістром Козельця.

Ващенко Костянтин Ілліч

Завідувач кафедри ливарного виробництва, декан металургійного факультету, заслужений діяч науки і техніки України, доктор технічних наук, професор.

Константин Ілліч Ващенко народився 26 грудня 1900 року в м. Козелець на Чернігівщині у багатодітній сім'ї робітника-будівельника. Закінчив Козелецьку церковно-приходську школу, початкове училище. Пішов навчатися на хімічний факультет КПІ, який закінчив у 1930 році і одержав кваліфікацію інженера-технолога за спеціальністю «Металургія».

Початок самостійної діяльності молодого науковця пов'язаний з науково-практичною роботою в Українському науково-дослідному інституті хімічного машинобудування, а також у ливарних цехах і лабораторіях Київського заводу «Більшовик».

Одна з наукових розробок Константина Ващенка присвячена технології плавлення сталів конверторіз боковим дуттям. Поєднання інтересів науки і виробництва сприяли захисту Константином Ващенко кандидатської дисертації.

У зв'язку з наступом нацистських військ на Київ, Константина Ілліча разом з колективом КПІ евакуювали до Узбекистану, де він був включений до структури Середньоазійського індустріального інституту і став одним з перших радянських творців особливо міцного сірого модифікованого чавуну, необхідного для масового виробництва литих корпусів артилерійських мін, снарядів, авіабомб та інших типів боєприпасів. Науковець брав участь у проектуванні й будівництві Бекабадського металургійного заводу, який випускав таку потрібну фронту продукцію.

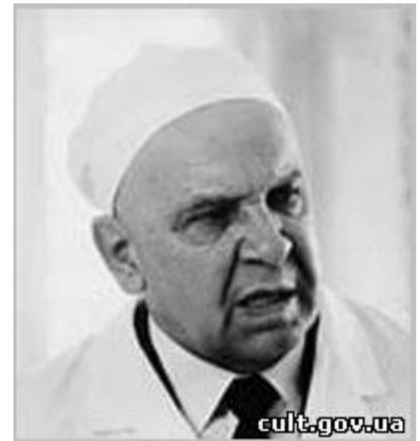
У 1943 році в Середньоазійському індустріальному інституті Константин Ілліч захистив докторську дисертацію.

Професор Ващенко керував кафедрою ливарного виробництва з 1944 по 1974 рік і залишався її професором до 1992 року. Під його керівництвом підготовлено біля двох тисяч молодих спеціалістів-ливарників, шість докторів і біля 80 кандидатів технічних наук. Багато учнів Костантина Ілліча згодом стали керівниками і провідними фахівцями державних структур, науково-дослідних і громадських організацій, промислових підприємств України та зарубіжних країн.

Неговський Володимир Олександрович

У плеяді видатних учених ХХ століття чільне місце посідає лікар-патофізіолог, творець науки реаніматології Володимир Неговський.

Володимир Олександрович Неговський народився 19 березня 1909 року в містечку Козелець Чернігівської області в сім'ї вчителів, де було 9 дітей. У дитинстві Володя захворів, довго лікувався в Києві і, можливо, тому захопився медициною. Місяцями лежачи в лікарні, він вирішив, що буде лікарем і його хворі не вмиратимуть. У 1928 році після закінчення школи поїхав до Москви. Незважаючи на великий конкурс, іспити склав вдало і вступив до 2-го медичного інституту. Спочатку жити було ніде, і він провів декілька ночей між колонами храму Христа-Спасителя.

Під час навчання в інституті під впливом академіка Богомольця, який займався загальними проблемами біології і медицини, писав про боротьбу за життя, виступав з доповідями про необхідність долати смерть, Володимир захопився ідеєю, що смерть можна перемогти. Ще будучи зовсім молодою людиною, він твердо вирішив, що проблема продовження життя, подолання смерті може стати змістом його діяльності.

Після закінчення інституту Володимир Олександрович працював практикуючим лікарем, і був запрошений як науковий співробітник у патофізіологічну лабораторію Центрального інституту гематології і переливання крові. Своїм ентузіазмом він заохотив молодих співробітників інституту, їм вдалося добитися не тільки оживлення тварин, але і стійкого їх виживання. Видатний радянський нейрохірург Бурденко одним із перших зрозумів і оцінив теоретичне і практичне значення нового наукового напрямку, дав згоду узяти невелику лабораторію в Інститут нейрохірургії. У 1948 році лабораторія стала самостійною науковою установою.

У своїх дисертаціях Ващенко висловив основні положення патофізіології термінальних станів і принципи комплексного методу оживлення організму, і одержав надалі клінічне впровадження. У роки Другої світової війни лікар організував фронтову бригаду, у складі якої виїжджав на фронт і вперше добився повноцінного оживлення близько 50 поранених, які знаходилися в стані агонії або клінічної смерті. Уперше було

показано, що оживлення організму має стати не випадковим і рідкісним епізодом, а систематичною постійною роботою.

У післявоєнні роки значно розширилася практична діяльність лабораторії, почали створювати клінічні реанімаційні центри.

Неговський наполегливо розробляв теоретичні питання, проводив величезну фундаментальну роботу з систематизації сучасного досвіду хірургії, кардіології, біохімії, фізіології вищої нервової діяльності. Узагальнення результатів досліджень дозволило Володимиру Неговському заявити на Міжнародному конгресі травматологів у Будапешті (1961) про виникнення нової медичної науки – реаніматології.

Заслуга вченого полягає у створенні цілісного уявлення про способи і засоби сучасної реаніматології в їх теоретичному, експериментальному і клінічному обґрунтуванні. Неговський вважав, що в критичній фазі організм здатний сам боротися за життя – йому слід допомогти, послідовно і дозовано підтримуючи функцію головних органів – мозку і серця.

Володимир Неговський нагороджений багатьма орденами медалями. 1969 року обраний членом-кореспондентом, а в 1975 році – дійсним членом Академії медичних наук СРСР. У 1989 році лауреат Нобелівської премії академік Прохоров представляв Неговського на Нобелівську премію. До самої смерті у 2003 році Володимир Неговський залишався радником першого у світі Науково-дослідного інституту загальної реаніматології.

Политанський Кирило

Политанський Кирило, чернече ім'я Костянтин, духівник, святий мученик, уродженець Козельця.

Здобув освіту у Чернігівському колеґіумі, навчався у класах філософії і богослов'я Києво-Могилянської академії, не закінчивши повного курсу богослов'я, вступив на службу духівником російського посольства в Константинополі. 1735 року, Политанський, вертаючись у Російську імперію з усім складом дипломатичного представництва (через війну з Османською імперією), утік на Афон. Під час своїх подорожей Политанський вивчив грецьку мову і здійснив численні «подвиги благочестя». 1740 Политанський повернувся у Константинополь, де дістав прощення за самовільне відлучення, оскільки мав добрі відгуки про своє життя. Працюючи у посольській церкві, відзначився благочестям, добрими проповідями та літературними працями, так про нього писав Василь Григорович-Барський, який проживав на той час у Константинополі.

1742 року, після 12-річної служби у Константинополі, Политанського відкликали до Росії, але він несподівано для всіх прилюдно зрікся православної віри і прийняв іслам, та через кілька днів, прокляв Магомета і знову почав сповідувати християнство.

23 жовтня 1742 року турки його стратили, відрубавши голову. Грецька Константинопольська церква причислила Политанського до лику святих мучеників.

Марія Василівна Павлова

Павлова Марія Василівна перша українська жінка – учений палеозоолог, геолог і

палеонтолог, доктор геології, професор, заслужений професор, академік АН УРСР, член-кореспондент АН СРСР, Почесний член АН СРСР, Почесний член Палеонтологічного товариства, директор геологопалеонтологічного музею, завідувача кафедри палеонтології Московського університету.

Марія Василівна Павлова (уроджена Гортинська) народилася 27 червня 1854 р. у м. Козелець Чернігівської області у родині лікаря. На той час вища освіта для жінок була практично недоступна і її отримували лише одиниці, до таких належала і Марія Василівна. У 1870 р. вона закінчила Київський інститут шляхетних дівчат, рано вийшла заміж за чоловіка, який був значно старший від неї і рано помер. У 1882 р. приїхала навчатися до Сорбони, освоївши курс, перейшла на кафедру палеонтології до професора Годрі, де і знайшла своє покликання - палеонтологія ссавців й еволюційне вчення були основою її наукових праць протягом всього життя. Годрі вона вважала своїм учителем. У лабораторії Годрі разом із Марією Василівною працював французький палеонтолог Депере й американський палеонтолог Осборн, які поділяли еволюційне вчення Дарвіна.

Повернувшись у 1885 р. до Москви, Марія Василівна працює на щойно відкритих Лубянських жіночих курсах, знайомиться з Олексієм Петровичем Павловим і у 1886 р. стає його дружиною.

Разом із чоловіком вона засновує геологічний музей з палеонтологічним відділом при Московському університеті (нині музей О.П. і М.В.Павлових при Московському геологорозвідувальному інституті). Тут вона працює з 1885 р. майже до кінця життя. Завдяки енергії і широкій популяризаторській діяльності Марії Василівни, до музею поступали експонати з усіх регіонів Радянського Союзу.

Наукові праці Марії Василівни присвячені описові окремих знахідок ссавців кайнозою, колекцій, які зберігаються в регіональних музеях, цілих фаун із нових місцезнаходжень. Вона готувала нариси, в яких розглядала історію розвитку окремих груп фауни у світовому масштабі. Перша її наукова праця була результатом вивчення фауни юрських амонітів Поволжя, але це був лише епізод. Більше всього вона цікавилася вивченням слонових – “Об останках мастодонтов из Херсонщины», “Послетретичные слоны из тираспольского гравия и из кирилловской стоянки”, “Ископаемые млекопитающие из тираспольского гравия Херсонской губернии”. Значних наукових результатів вона досягла у вивченні родини конячих.

Педагогічну роботу Марія Павлова розпочала у 1910 р. в Народному університеті ім. Шанявського, але, не дивлячись на її наукові заслуги, вона одержала кафедру в Московському університеті лише у 1919 р.

Отже, без перебільшення можна сказати, що Марія Василівна створила московську школу палеонтологів, вона не лише читала лекції, а й проводила практичні заняття до 1930 р. Підручники "Курс палеонтології", "Палеозоологія" у двох частинах, які вона написала, витримали кілька видань.

Марія Павлова проводила велику науково-популярну роботу серед населення. Володіючи іноземними мовами, вона здійснила переклад з англійської Гетчисона "Вымершие чудовища", з французької Неймайра "Корни животного царства". З-під пера Марії Василівна вийшли такі цікаві праці як "Вымершие пресмыкающиеся", "Ископаемые слоны", "Асфальтовая группа ископаемых скелетов из смоляных колодцев Ранко ра Бреа близ Лос-Анжелос (Калифорния)", "Значение палеонтологии".

Померла Марія Василівна Павлова 23 грудня 1938 р.

Отже, черговий випуск краєзнавчих нарисів серії «Міста і містечка Чернігівщини» запрошує вас до подорожі неймовірними стежками невеликого міста Козелець з захопливою історією й багатою духовною спадщиною.

Інформаційні ресурси:

1. Адруг А. «Опис землі Козелецької» - книжка любові до наших сіл / А. Адруг // Деснянка вільна. – 2012. – 23 лютого. – С. 8.
2. Демяненко Р. Козельці-Козелець / Р. Демяненко // Гарт. – 2000. – 31 березня. – С. 13.
3. Козелець : [історія селища, походження назви] / запис., упор. і літ. опрац. Н. Зінчук // Українські народні казки: Книга 39. Казки Чернігівщини. – Чернівці: Букрек, 2012, 2012. – С. 394.
4. Куценко П. Над Козельцем і взимку веселки розцвітають / П. Куценко // Деснянська правда. – 2008. – 17 січня. – С. 10-11.
5. Мироненко Л. Козелець мій рідний... : пізнавально-розважальна програма для 1-4 кл. / Л. Мироненко та ін.. // Початкова освіта. – 2011. - № 23. – С. 21-22.
6. Пенський А. То коли ж засновано Козелець? / А. Пенський // Сіверянський літопис. – 1999. - № 2. – С. 150-151.
7. Тютякало І. Козелець – на півшляху до Києва / І. Тютякало // Деснянка вільна. – 2011. – 10 лютого. – С. 8-9.
8. Черняков С. Козелець: історія, архітектура, туризм / С. Черняков // Біла хата. – 2003. – 21 березня. – С. 6.

Інтернет-ресурси:

1. Золоте намисто України. Козелець [Електронний ресурс] // Youtube: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=T2gtbNW RZ-A>. – Назва з екрана.
2. Козелець [Електронний ресурс] // Youtube: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=r2Ovq6EVoik>. – Назва з екрана.
3. Козелець.wmv [Електронний ресурс] // Youtube: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=eNd15RJtIVQ>. – Назва з екрана.
4. Козелець. Собор Різдва Богородиці / Собор Рождества Богородицы [Електронний ресурс] // Youtube: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Zluok7lHTVg>. – Назва з екрана.
5. Мои приключения в Украине // Козелец - там, где остановилось время [Електронний ресурс] // Youtube: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=fHkj-3_l5Y. – Назва з екрана.
6. Перспектива - Козелеччина погляд із минулого в майбутнє [Електронний ресурс] // Youtube: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=waoy5Mf8miw>. – Назва з екрана.
7. Пізнавально-розважальна програма «Мій рідний край» [Електронний ресурс] // На урок: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/piznavalno-rozvazhalna-programa-miy-ridniy-kray-3-klas-11269.html>. – Назва з екрана.
8. Экскурсия Героическое прошлое Украины "Козелец - Батурин" [Електронний ресурс] // Youtube: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=cEJv-NlAcoI>. – Назва з екрана.

Історичні перехрестя - Козелець

(краєзнавчі нариси)

Матеріал підготувала Л. М. Казакова

Літературний редактор Г. М. Вечерська

Відповідальна за випуск Т. М. Ключ

Видавець:

Чернігівська обласна бібліотека для дітей

вул..Рокозовського, 22а

м.Чернігів 14032

т е л ..0462-95-19-45

<http://ostrovskogo.com.ua/>

т а і л : o s t r o v s k o g o @ o n l i n e . u a